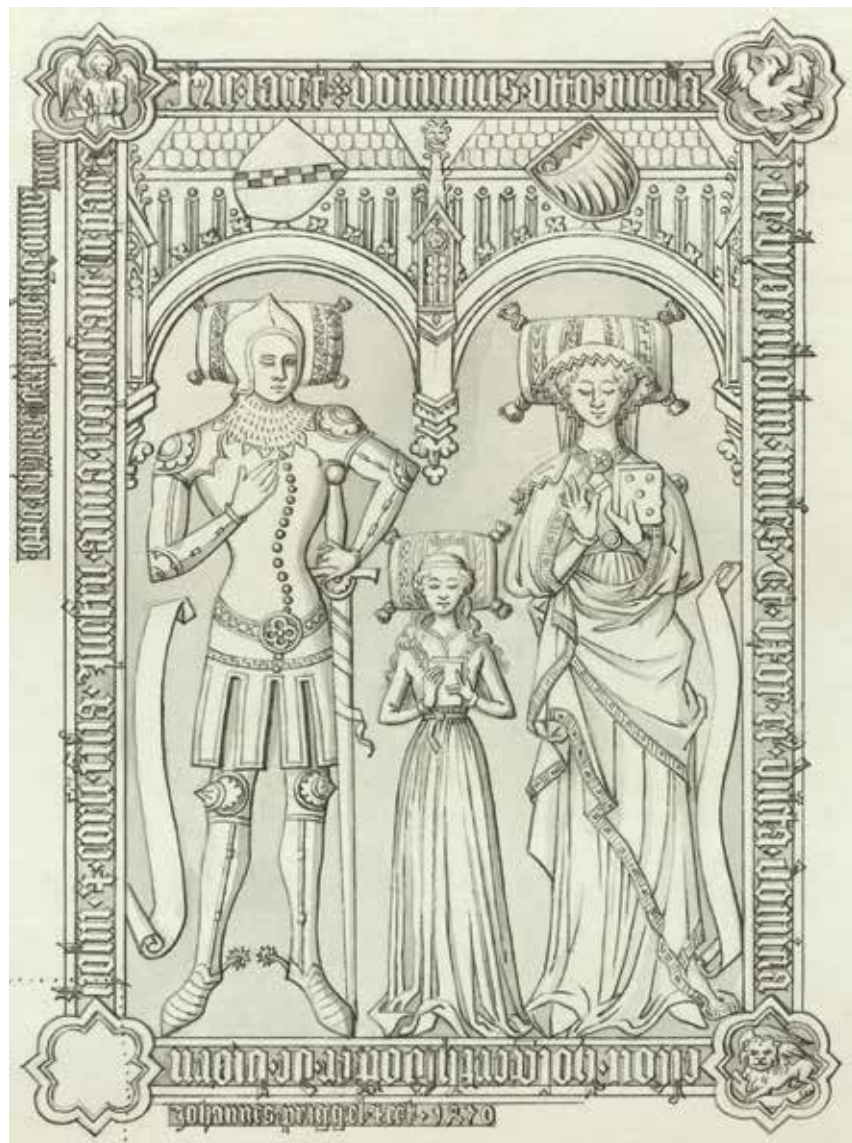

At skabe sig et minde – en kort undersøgelse af slægten Rosenkrantz' middelalderlige ligsten

Af ph.d.-stipendiat Tine Kondrup, Syddansk Universitet

Både før og efter reformationen var ligstenen et vigtigt medium for iscenesættelse af adelsmanden. Heri blev det evige minde om ham formet, og herigennem kan vi få et indblik i, hvordan adelsmanden opfattede sig selv, og hvordan han ønskede, at andre skulle opfatte ham. Adelsmanden var jo en alsidig figur: Som godsejer var han herre og beskytter over sine fæstebønder; for kongen var han kriger, embedsmand, politiker og rådgiver; og for kirken var han velynder.¹ Det er således interessant at se på, hvilke roller adelsmanden selv fremhævede, når han på ligstenens begrænsede plads skulle fremstille sig for eftertiden. I denne artikel vil jeg derfor se på, hvad slægten Rosenkrantz' ligsten fra middelalderen

kan fortælle om iscenesættelsen af de mænd, hvis grave de dækkede.

Jørgen Rosenkrantz og hans mausolæum

Med reformationen blev det almindeligt, at adelslægter havde patronatsret (ejerskab og ejeransvar) til sognekirker beliggende på eller tæt ved deres jorder.² Dette betød blandt andet, at man havde lov til at udnævne kirkens præster, men også, at man havde pligt til at vedligeholde kirken. En sådan patronatsret fik herregården Rosenholms ejer Jørgen Rosenkrantz († 1596) over sognekirken i Hornslet i 1560. Straks derefter gik han i gang med at opfylde pligten til at vedligeholde kirken: Han udvidede kirken, tilførte nyt inventar i form af blandt andet herskabsstole, degnestol og prædikestol, og han tilbyggede et kapel, der skulle tjene som gravkapel for Rosenkrantzlægten.³ Dette var ikke noget særegent. Overalt byggede adelsslægter gravkapeller, der skulle rumme det sidste hvilested for slægtens medlemmer. Det særegne ved Jørgens kapel var, at det foruden ham selv og hans efterkommere også skulle huse de jordiske rester af hans middelalderlige for-

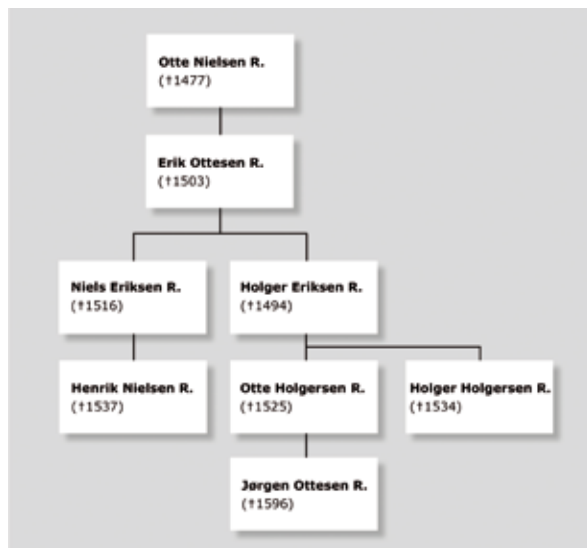
Vil man sige noget om iscenesættelsen af personer fra middelalderen, kan man med fordel benytte ligsten som kildemateriale. Ligsten blev bestilt af de personer, hvis grav de skulle dække, eller af deres nære slægtninge. Med til en sådan bestilling hørte naturligvis valg af udsmykning og indskrift på stenen. Her er det stenen over Otte Nielsen Rosenkrantz med hustru og datter. Den er produceret i år 1470; 7 år inden Otte Nielsens død i 1477. Begge årstal er angivet i stenens indskrift. Fra: <http://samlingen.natmus.dk/DMR/25731>.

*Jørgen Rosenkrantz var ridder af Elefantordenen, rigsråd, lensmand på flere store slotslen og tillige leder af den mindreårige kong Christian den 4.s formynderregering. Han var også meget slægtsbevidst, hvilket ses af hans anstrengelser for at føre flere af slægtens for længst afdøde medlemmer til sit slægtskapel i Hornslet Kirke. Portræt på Rosenholm.
Foto: Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.*

fædre. Derfor fragtede han i slutningen af 1500-tallet flere for længst gravstedte forfædre til Hornslet. Han nøjedes dog ikke med at genbegrave de døde. Med til Hornslet tog Jørgen nemlig også de afdødes ligsten, og dét skulle vise sig at være særdeles værdifuldt for eftertiden. Flere af de middelalderlige gravkapeller, hvorfra stenene blev taget, led nemlig i århundrederne efter reformationen en krank skæbne. Havde det ikke været for Jørgen, ville stenene derfor være gået tabt. I stedet er slægten Rosenkrantz nu den slægt, hvorfra vi kender flest middelalderlige ligsten.

Hornslet Kirke rummer ligsten og andet mindegods fra slægten Rosenkrantz fra tiden både før og efter reformationen. Fra middelalderen findes således fire ligsten. Tre af disse blev ført dertil af Jørgen Rosenkrantz, mens den sidste først kom dertil i 1600-tallet. Randers Gråbrødrekloster, hvorfra Jørgen hentede de jordiske rester af sine tipoldeforældre, blev efter reformationen omdannet til slot og senere nedrevet.⁴ Samme skæbne led kapellet ved Mariager Birgittinerkloster, hvori Jørgens oldeforældre samt hans farbror lå begravet.⁵ Disse ligsten ville sandsynligvis være blevet ødelagt sammen med kloster og kapel, hvis ikke de tidligere var blevet flyttet til Hornslet. Jørgens forældre blev i første omgang ført fra domkirken i Lübeck til Uth Kirke ved Horsens, hvor Jørgens ældre bror boede på herregården Boller, men i 1642, da Boller gik ud af slægtens eje, kom også denne sten og tilhørende kister til Hornslet.⁶ Foruden disse fire sten i Hornslet findes to øvrige ligsten over mandlige medlemmer af slægten Rosen-

Stamtable over slægten Rosenkrantz. Bortset fra Holger Eriksen Rosenkrantz er ligstenene over de øvrige her præsenterede senmiddelalderlige medlemmer af slægten Rosenkrantz bevaret. Jørgen Rosenkrantz' sten falder uden for denne undersøgelse, da han er en mand af renæssancen. Selve handlingen – flytningen af forfædrene – siger dog en hel del om Jørgen Rosenkrantz selv.
Grafik: Sanni Dam Bendtsen.

krantz fra perioden inden reformationens afslutning, nemlig den i Tirstrup Kirke over Jørgens farfars bror, Niels Eriksen († 1516), samt den i Visby Domkirke på Gotland over dennes søn, Henrik († 1537). Foruden artiklens hovedfokus på disse seks middelalderlige ligsten, vil jeg afslutningsvis gøre mig nogle tanker om, hvad den efterreformatoriske samling af stenene kan fortælle om samleren, Jørgen Rosenkrantz.

Slægten Rosenkrantz

Slægten Rosenkrantz dukker op i 1300-tallet og bliver hurtigt en del af den såkaldte højadel. I perioden 1400-1600 er den til stadighed blandt rigets mægtigste slægter med flere rigshofmestre (datidens statsminister) og mange rigsråder og riddere iblandt.⁷ Således var alle de seks Rosenkrantz'er repræsenteret ved ligsten fra senmiddelalderen både riddere og rigsråder, mens Otte Nielsen († 1477), Erik Ottesen († 1503) og Niels Eriksen også tjente som rigshofmestre. Alle besad de desuden store slotslen som Kalø, Skanderborg, Koldinghus og Visborg på Gotland.⁸ Foruden den nære slægsttilknytning og de standsmæssige pligter og privilegier havde de seks mænd altså også både embeder og titler til fælles.

Hvad ligstenene fortæller

De seks sten er meget ens. De fortæller alle i indskriften, at den afdøde var ridder, ligesom han på alle sten, med undtagelse af Otte Holgersens († 1525), er fremstillet i rustning. Netop Otte Holgersens ligsten er lidt atypisk, idet den er lavet i Lübeck, hvor både han og hustruen, Margrethe Gans, døde af pest i 1525. I stedet for den rustningsklædte ridder har Otte og Margrethes sten to fuldt udstyrede våbenskjolde som hovedfigurer. Det ene er Gansslægtens våben, det andet er slægten Rosenkrantz'. De to våbenskjold repræsenterer således de to afdøde via deres respektive slægter.

På samme måde indgår våbenskjoldet på de øvrige sten, dog ikke nær så fremtrædende som tilfældet er hos Otte Holgersen og Margrethe. På fire sten for-

Person	Dødsår	Evt. sambegravede	Gravens oprindelige placering	Gravens nuværende placering
Otte Nielsen	1477	Hustru, datter	Randers Gråbrødrekloster	Hornslet Kirke
Erik Ottesen	1503	Hustru	Mariager Birgittinerkloster	Hornslet Kirke
Niels Eriksen	1516	Hustru, datter	Randers Gråbrødrekloster	Tirstrup Kirke
Henrik Nielsen	1537		Visby Domkirke	Visby Domkirke
Otte Holgersen	1525	Hustru	Lübeck Domkirke	Hornslet Kirke (tidligere Uth Kirke)
Holger Holgersen	1534		Mariager Birgittinerkloster	Hornslet

Tabel over de seks Rosenkrantz'ske ligsten fra senmiddelalderen. Disse seks ligsten udgør kildegrundlaget for nærværende analyse. Med undtagelse af Henriks ligsten blev de alle flyttet fra deres oprindelige placering i slutningen af 1500-tallet. Således kom tre sten (Otte Nielsens, Erik Ottesens og Holger Holgersens) direkte til Hornslet takket være Jørgen Rosenkrantz, mens Otte Holgersens sten først kom hertil i 1642. En enkelt sten, Niels Eriksens, blev flyttet til Tirstrup Kirke og ligger der endnu. Grafik af Tine Kondrup.

uden Otte Holgersens indgår både adelsmandens og hans hustrus fædrene våben. Dette var en naturlig følge af, at hustruen hos Otte Nielsen og Erik Ottesen var begravet sammen med sin husbond, mens det for Niels Eriksens og Holger Holgersens († 1534) vedkommende var enken, der havde sørget for bestilling af ligstenen. Ingen af de to enker blev begravet med deres mænd, selvom det er sandsynligt, at dette var hensigten for Niels Eriksens enke, Birgitte Thott († 1527). Hendes navn indgår nemlig i stens omskrift, og hun lod sig selv afbilde i fuld figur på stenen. I dødens time blev Birgitte dog, uvist af hvilken årsag, begravet i Skjern Kirke ved Randers.

Kun på Henrik Rosenkrantz' sten findes ingen våbenskjold, der repræsenterer en hustru, og det skyldes det simple faktum, at han trods to trolovelser aldrig blev gift. Han døde i 1537 efter en faldulykke fra en hest: „En hest sprang hannem ihjel uden for Visborg der hand med sine hoffmænd var udreden sig at forlyste“.⁹ Henrik var på dødstidspunktet lensmand på Gotland, og han blev derfor begravet i Visby Domkirke, hvor hans sten ligger endnu. Herpå figurerer to mindre våbenskjolde i de øvre hjørner, det ene hans fædrene, det andet hans mødrene (Thottslægtens) samt et stort og fuldt udstyret fædrene våbenskjold ved den rustningsklædte ridders ene ben. Fraværet af en hustru levner altså plads til, at også Henriks mødrene våben kan indgå, og hans slægt understreges dermed endnu mere, end tilfældet er hos hans slægtninge.

Slægten Rosenkrantz' våbenskjold blev fornyet i 1520'erne, hvor to løver samt en ottedeling af skjoldet blev tilført. Det ældre våben – én gang delt af en skaktavlet skråbjælke – ses på Otte Nielsens ligsten på artiklens første billede.

Kilde: Danmarks Adels Aarbog 1910.

Mindet efter Henrik Rosenkrantz

Henriks sten skiller sig også ud fra de øvrige Rosenkrantz-sten i andre henseender. Øverst på stenen ses et jerusalemskors. Siden 1300-tallet var det muligt at rejse til Jerusalem på pilgrimsrejse og her blive slået

Hvem der stod bag bestillingen af Henrik Rosenkrantz' ligsten, er svært at svare på. Han døde pludseligt i en forholdsvis ung alder, hvorfor det er tvivlsomt, om han selv nåede at få produceret en ligsten. Omvendt er det tænkeligt, at han sørgede for ligstenen i samme ombæring som de fem mindeskjolde, han fik opsat i Tirstrup Kirke. De blev alle bestilt i 1535.

Fra <http://samlinger.natmus.dk/DMR/55713>.

til ridder ved Jesu grav.¹⁰ Et kendt dansk eksempel på en sådan ridder er kong Valdemar Atterdag († 1375).¹¹ Disse riddere benyttede et krykkekors omgivet af små græske kors som tegn på, at de havde modtaget ridderslaget i Jerusalem, og det er dét symbol, vi ser på Henriks ligsten. I 1522 foretog han en pilgrimsrejse til den hellige stad og fik ved den lejlighed ridderslag.¹² Samme jerusalemskors ses på det ene af fem mindeskjolde, som Henrik be-
stillede i 1535, og som skulle tjene til ihukommelse af ham selv og hans afdøde slægtninge.¹³ Brugen af jerusalemskorset på både ligsten og mindeskjold antyder, at et ridderslag i Jerusalem gav en særlig status, som Henrik gerne skilte med. Dette fremgår også af indskriften, hvor der på latin læses „EQUES AURATUS“ (gylden ridder), en titel, vi genfinder hos en anden af tidens jerusalemsriddere, Johan Rantzau († 1565).¹⁴

Foruden fremhævelsen af den særlige riddertitel er Henriks ligsten særegen derved, at det i indskriften nævnes, at han var lensmand på Visborg: „CAPITANEUS VISBURG“. Hos ingen af de andre Rosenkrantz'er nævnes politiske eller administrative positioner, selvom de alle havde vigtige og magtfulde poster.

Fortællingen om ridderen og hans slægt

En ligsten er en nyttig kilde til iscenesættelsen af den afdøde adelsmand, idet den siger meget om, hvordan han og hans slægt ønskede, at eftertiden skulle huske ham. I kirkegulvet, hvor ligstenen skulle ligge for bestandigt, blev denne iscenesættelse en fortælling for

alle. Kirkerummet var jo alles, og enhver havde sin faste gang heri. Ikke mindst var kirkerummet Guds. Kirken var oprettet til ære for ham, og intet sted kom man nærmere Gud end i kirken. Gud blev derved anvendt til at sanktionere adelsmandens iscenesættelse som en social gruppe, der var anderledes end resten af samfundet. Man kan vel næppe tænke sig et bedre sted for iscenesættelsen og mindet om sig selv end kirkerummet, hvor man nåede både et jordisk og et himmelsk publikum.

Det minde, der blev skabt gennem Rosenkrantz'ernes ligsten, er fortællingen om ridderen og hans slægt. Det eksemplificeres af riddertitel og slægtsvåben, og det understreges af den rustningsklædte adelsmand. Rustning og riddertitel fremhæver adelsmandens krigspligt og hans funktion som beskytter. I middelalderen, hvor konge- og statsmagten endnu ikke havde monopol på vold, sådan som den har i dag, da var fejde og vilkårlig vold en konstant trussel. Derfor var adelsmandens rolle som beskytter af fæstebønder, vasaller og familie vigtig. Hertil kom selvfølgelig beskyttelsen af riget. Rustning og riddertitel afspejler således den patriarkalske samfundsorden, hvor adelsmanden var både slægtens og rigets beskytter. I tiden efter reformationen blev kongens voldsmagt styrket på bekostning af adelens, og med krudtets effektivisering og fodfolkets og lejetroppernes fremmarch i løbet af 1500-tallet var adelens rolle som beskytter af riget reelt udspillet.¹⁵ Alligevel vedblev adelsmænd helt op til 1600-årenes begyndelse at fremstille sig i rustning på epitafier

og ligsten. Det ser vi blandt andet på det epitafium, som Jørgen Rosenkrantz opstillede over sig selv og sin familie i Hornslet Kirke. Det viser, at idealet om adelsmanden som kriger og beskytter levede videre på den anden side af reformationen, og at det fortsat var nyttigt at bruge dette ideal i legitimeringen af adelstanden, selvom den reelle betydning var brudt.

Våbenskjoldene på de senmiddelalderlige ligsten angiver, hvilken slægt den afdøde tilhørte, og indplacerede ham således i et fællesskab, der understregede den slægtsmæssige omsorg på tværs af døden. Den kristne menighed bestod af både levende og døde, og de levende kunne til stadighed hjælpe de afdøde hurtigere igennem skærsilden ved at bede og indstifte messer for dem.¹⁶ Derfor var slægtstilknytningen et vigtigt element på ligstenen. Våbenskjoldet betoner desuden adelsmandens ædle herkomst og giver mindet om ham højere status i kraft af slægten. Samtidig konsoliderer våbenskjoldet den efterlevende slægts anseelse og magt via den afdødes stilling som ridder, kriger og beskytter.

Det overrasker, at der ikke findes flere titelangivelser på stenene, end tilfældet er. Rigshofmester og rigsråd var immervæk magtfulde og statusbetonede embeder, som på ligstenen ville kunne synliggøre de højadeliges ophøjelse over den øvrige adel. Tilsvarende undres man over, hvor fromheden og religionen er henne. Historikeren Lars Bisgaard har påvist, at der i senmiddelalderen eksisterede et stærkt fromhedsideal blandt adelen.¹⁷ Man kunne derfor forvente at se adelsmanden afbildet knælende og

med foldede hænder, men dette er ikke tilfældet hos Rosenkrantz'erne i senmiddelalderen. Ser man til gengæld på kvinderne i de tilfælde, hvor også hustru og datter er afbildet på stenen, er billedet et andet. Kvinderne fremstår med foldede hænder, nedslåede øjne, bedekæde og bønnebog.

Fromheden er således til stede i kraft af kvindernes fremtoning. Samtidig udtrykker evangelisttegnene på fire af stenene en tilknytning til religionen. Men på stenene over Otte Holgersen og Henrik Nielsen, der begge ligger begravet alene, ses intet af dette. Dog henviser jerusalemskorset hos Henrik til ridder-slagningen ved Den Hellige Grav og kan som sådan tolkes som et fromt element også. Hertil kommer, at ligstenen i sig selv kan forstås som en indirekte fromhedsytring (den var jo placeret i en kirke). Med slægtsvåbnet afkræver den således slægten fortsat omsorg i form af bønner og messeindstiftelse. Og med krigerreferencerne henleder den enhver forbipasserendes opmærksomhed på den afdødes tro tjeneste og beskyttelse af riget og dets befolkning og indbyder således til tilbagebetaling i form af bønner for den afdødes sjæl. Det skal tilføjes, at selve placeringen – i kirken, Guds hus – sætter ligstenen i en religiøs kontekst og gør den religiøs i betydning uanset udsmykningens nok så fremtrædende verdslighed. I dette, det mest synlige, minde over den afdøde og det, der mest håndgribeligt skaber sammenhæng mellem de levendes og de dødes verden, er fromhedens fravær i mandsfiguren dog fortsat opsigtsvækkende. Middlealderen var jo en tid baseret på religionen, og from-

I middelalderen blev ægtemand og -hustru ofte begravet under samme sten. Det, skulle man også tro, var tilfældet med Niels Eriksen Rosenkrantz og hustruen, Birgitte Olufsdatter Thott, men i stedet blev Birgitte begravet i Skjern Kirke ved Skjern Hovedgård, 12 år efter at hendes mand var blevet begravet i Randers Klosterkirke. Det kunne dog tyde på, at Birgitte i 1516, da hun fik udarbejdet stenen efter sin mands død, havde til hensigt at blive begravet sammen med ham, idet hun også lod sig selv afbilde på stenen.

Fra: <http://samlinger.natmus.dk/DMR/25687>.

hed var en dyd, som selv en konge eftertragtede at blive forbundet med.¹⁸ Fromheden må vi i stedet lede i andre medier efter. For eksempel i epitafier og altertavler med knælende stifterportrætter, som det kendes fra mange bevarede eksemplarer fra udlandet, og som også det nævnte epitafium fra 1500-tallets slutning over Jørgen Rosenkrantz og dennes familie er et hjemligt eksempel på.

Samleren

Samlingen af forfædrenes ligsten vidner om Jørgen Rosenkrantz' slægtsbevidsthed og omsorg for slægtens afdøde. Det vidner også om iscenesættelse af ham selv. Da adelstanden havde mistet sin betydning som krigerstand, måtte den finde nye måder at legitimere sin magt på. En af disse blev påvisningen af at tilhøre en gammel og ædel slægt. Via forfædrenes ligsten kunne Jørgen således demonstrere, at hans slægtninge fire generationer tilbage i tid havde været mægtige mænd. Mange af de nærmeste lå der: tipoldefar, oldefar og farbror. Beklageligvis for Jørgen kom hans farfars sten aldrig til Hornslet, og farens sten kom først dertil efter Jørgens død. Dette skabte et hul i den ellers ubrudte række af magtfulde forfædre. Måske skal den store mindesten, som Jørgen fik fremstillet over faren og farfaren, ses som et forsøg på at lappe hullet? I hvert fald blev de fraværende familiemedlemmer nærværende via mindestenen. Herpå fremstillede Jørgen sin far og farfar i rustning, ligesom alle de øvrige forfædre var repræsenteret i rustning, og

ligesom han også selv var det på sit eget epitafium, nævnt ovenfor. Tilsvarende blev slægtens våbenskjold også præsenteret på både mindestenen og epitafiet, ligesom det var traditionen på forfædrenes ligsten. Jørgens iscenesættelse af sig selv og sin far/farfar indeholder altså nogle af de samme elementer, som ses hos hans middelalderlige forfædre, og med samlingen af disse forfædres ligsten og opsætningen af dem i kirken ved siden af mindestenen og epitafiet fra hans egen tid blev denne kontinuitet synlig for enhver. Forfædrenes tilstedeværelse kastede således glans over Jørgen og tjente til at konsolidere og legitimere hans magt og status som en af rigets fremmeste mænd. De var et synligt bevis på, at Jørgen i sandhed var en „Welbyrdig“ mand, sådan som han skrev om sin far og farfar på mindestenen. Samtidig kastede genbegravelserne fornyet glans over de afdøde og sikrede deres minde helt op til vor tid.

Som et synligt minde om den slægtsbevidsthed, der udtrykkes i ligstenenes våbenskjolde og i Jørgen Rosenkrantz' bestræbelser på at samle slægten, udgør Hornslet Kirke et mentalitetshistorisk kontinuum. Det vil sige, at tankerne om slægten som en prestigegivende og magtlegitimerende faktor eksisterede på begge sider af reformationen, og den viser, at de afdøde var nærværende og nyttige for slægten selv 100 år efter deres afgang fra denne verden. Slægtsgravkirken i Hornslet binder således mennesker sammen på tværs af reformation og trosskifte og på tværs af døden.

Noter:

1. Dahlerup 1971, s. 58-76.
2. KLNМ XIII, s. 139.
3. Jensen 1924, s. 137-138, 141-142.
4. Lindbæk 1914, s. 137.
5. Jensen 1924, s. 144, 146.
6. Ibid s. 144.
7. Rasmussen 1999, s. 1.
8. DAA 1910, s. 375-391.
9. Cronica Guthilandorum, opslaget under året 1537.
10. Haxthausen 1960-64, s. 303.
11. Yngre sjællandske krønike, s. 34.
12. DAA 1910, s. 377.
13. Pentz 1986, s. 18; Honnens de Lichtenberg 1989, s. 309-311.
14. Glarbo 1936, s. 5.
15. Netterstrøm 2007, s. 89-93, 99-100.
16. Bisgaard 1988, s. 69.
17. Ibid, s. 118-120.
18. Søren Kaspersen viser i sin artikel i antologien „Konge, kirke og samfund“, at Christian 1. via kalkmaleriudsmykningen i De hellige tre kongers kapel i Roskilde Domkirke blandt andet søger at fremstille sig som den fromme og dyderige hersker. Se Kaspersen 2007, s. 235, 267.

Kilder:

Danmarks Adels Aarbog 1910. København, 1910 (citeret DAA).
Grinder-Hansen, Poul: *Søren Abildgaard (1718-1791). Fortiden på tegnebrættet*. København, 2010.
Kulturhistorisk Leksikon for nordisk middelalder fra vikingetid til reformationstid XIII, København, 1968 (cit. KLNМ).
Strelow, Hans Nielsson: *Cronica Guthilandorum*. København,

1633 (faksimile efter originaludgave, Visby 1978).

„Yngre sjællandske krønike“. I: Rikke Agnete Olsen (oversættelse og kommentar) *Sjællandske krønike*. Aarhus, 1981.

Litteratur:

Bisgaard, Lars: *Tjenesteideal og fromhedsideal. Studier i adelens tænkemåde i dansk senmiddelalder*. Aarhus, 1988.

Dahlerup, Troels: „Danmark“. I: Erik Ulsig (Red.): *Den nordiske adel i senmiddelalderen. Struktur, funktioner og internordiske relationer*. København, 1971.

Glarbo Henny: „Danske Palæstinafarer i det 16. og 17. Aarhundrede“. I: *Kirkehistoriske Samlinger*, 6. rk, 2. bd. København, 1936-38.

Haxthausen, O. H. M.: „Jerusalemskorset“. I: *Heraldisk Tidsskrift*, vol. 1 nr. 5. København, 1960-64.

Honnens de Lichtenberg, Hanne: *Tro – håb og forføngelighed. Kunstneriske udtryksformer i 1500-tallets Danmark*. Viborg, 1989.

Jensen, Chr. A.: „Hornslet Kirke, Rosenkrantzernes Mausolæum“. I: Palle Rosenkrantz: *Rosenholm og Rosenkrantzerne*. København, 1924.

Kaspersen, Søren: „De hellige tre kongers kapel ved Roskilde domkirke“. I: Agnes S. Arnórsdóttir m.fl. (red.) *Konge, kirke og samfund. De to øvrighedsmagter i dansk senmiddelalder*. Aarhus 2007, s. 219-270.

Lindbæk, Johs.: *De danske Franciskanerklostre*. København 1914.

Netterstrøm, Jeppe Büchert: „Den danske stat og voldsmonopolet 1400-1660“. I: *Den jyske historiker*, nr. 116 (2007): *På sporet af staten. Dansk statsdannelse mellem middelalder og enevælde*. Aarhus, 2007.

Pentz, Peter: „Henrik Rosenkrantz’ mindeskjold“. I: *ICO iconographisk post*, (1986). Stockholm 1986.

Porskrog Rasmussen, Carsten: *Rosenholm og slægten Rosenkrantz*. Hornslet, 1999.